Oost en West: maandblad der Koninklijke Vereeniging "Oost en West". - (februari 1963). p.9, 11

synagoge op Aruba geopend

Dr. J. Hartog

208 jaar nadat de eerste Jood zich op het eiland Aruba gevestigd had, werd daar een synagoge geopend. De plechtigheid vond plaats op 4 november 1962 in de — in moderne stijl gebouwde — synagoge Beth Israël aan de Adriaan Laclé Boulevard te Oranjestad. Aruba telt ongeveer 200 Joodse inwoners, vrijwel alle van de Asjkenazische ritus.

In 1671 vestigde zich op Curaçao Mozes Salomon Maduro, de stamvader van de grote familie Maduro. Ofschoon Aruba gesloten gebied was, waar zich geen blanke mocht vestigen — de Westindische Compagnie had bittere ervaringen opgedaan met grondusurpatie op Curaçao — kreeg een kleinzoon van deze Mozes S. Maduro, ook Mozes geheten, in 1754 vergunning op Aruba te gaan wonen. Hij was de eerste blanke kolonist, die hier kwam en aan wie bij concessie aan de zuidzijde van het eiland 'zoveel akkers grond' werden afgestaan als men meende dat hij 'ter bebouwing' nodig zou hebben. Klaarblijkelijk was Maduro dus van plan een plantage te stichten. Alvorens zich op Aruba te vestigen moest Mozes Maduro een eed afleggen, waarin hij gehoorzaamheid zwoer aan de commandeur en verklaarde te zullen helpen de waterputten te reinigen, geen negotie te zullen drijven en te weten dat de grond hem alleen geleend werd en bij zijn dood weer zou terugkomen aan de Compagnie. Tenslotte verklaarde hij zich accoord met de regeling dat hij zonder meer van het eiland gezet zou kunnen worden, als hij zijn eed niet nauwkeurig nakwam.

Een eed, die ons doet zien dat er vroeger aan vestigingsvergunningen heel wat zwaarder verplichtingen verbonden waren dan nu, maar waarbij men moet begrijpen dat de Compagnie als grondeigenares zich veilig wilde stellen.

Hoe het Mozes Maduro vergaan is, weten wij niet. Er zijn geen archiefstukken gevonden, waaruit iets blijkt. Maar wel weten wij, dat er, toen het tegen het einde der 18e eeuw gemakkelijker werd een vestigingsvergunning te krijgen, verschillende Joodse kooplieden van Curaçao naar Aruba zijn gegaan. Zij vestigden zich op Pontón, omdat de Paardenbaai voor hun handel gunstiger was gelegen dan de Commandeursbaai. Geleidelijk aan ontstond zo een dorpje aan de Paardenbaai, het tegenwoordige Oranjestad. In 1796 ging men aan de Paardenbaai bouwen. De oudste gegevens omtrent de bevolking van Aruba zijn van 1806 en daaruit vernemen wij dat er in dat jaar 9 Joden op Aruba woonden.

Het aantal Joden bleef zich uitbreiden. Verscheidene Joden van Curaçao vestigden zich op Aruba. In 1816

waren er 19, in 1833 telde men er 31. De vorige eeuw betekende echter een periode van grote armoede voor Aruba zodat de animo om zich daar te vestigen geleidelijk afnam. Enkele Joden vertrokken, andere stierven, zodat in 1855 er nog slechts 4 Joden op Aruba woonden, in 1882 waren er nog 2, in 1893 één en die ene zien wij in de jaarverslagen vermeld tot 1899. In 1900 woonde er geen Jood meer op Aruba.

OUDE BEGRAAFPLAATS

De weinige Joden op Aruba leefden eenzaam. Een synagoge was er niet. Of zij tezamen kwamen voor hun godsdienstige verplichtingen weten wij niet. Het enige dat hen bond was de kleine begraafplaats aan de tegenwoordige Boerhaavestraat, waar 7 volwassenen en 1 kind begraven zijn. Helaas is er over de geschiedenis van deze oude dodenakker niets bekend. In 1943 is hij voor het laatst gebruikt. Van de opschriften op de 6 oude graftekenen zijn er 5 volkomen onleesbaar; de enige zerk waarvan het opschrift ontcijferd kan worden is van David Capriles, overleden in 1883. Deze Capriles was in 1799 op Curaçao geboren en dus een van degenen, die zich in de eerste helft der vorige eeuw op Aruba vestigden.

De intieme begraafplaats aan de Boerhaavestraat is vol. Verderop heeft de Joodse gemeenschap, toen er meer Joden kwamen, een nieuwe aangelegd.

LEVIE POSNER VAN ROTTERDAM

Omstreeks het begin van de eerste wereldoorlog kwam als militair naar Curaçao de in 1893 in Rotterdam geboren Levie Posner. Op Curaçao deed hij dienst bij de politie. Deze heer Posner, in de wandeling 'Louis' genoemd, bleef na zijn militaire verplichtingen op het Westelijk halfrond. Hij werkte enige tijd in New York, maar keerde later terug naar de Antillen. Hij bezocht St. Maarten en Saba en op laatstgenoemd eiland vond hij zijn vrouw. In 1922 stichtte Louis Posner een zaak op Curaçao, maar het oog van de zakenman zag in Aruba meer toekomst en in 1923 bracht Posner zijn zaak naar dat eiland over. Op 22 november bestond Posner's Agencies N.V., zoals de zaak thans heet, 40 jaar. Louis Posner is, nog jong, in 1949 overleden.

Na Posner is een geheel nieuw element aan de bevolking van Aruba toegevoegd. Hij was de eerste Asjkenazische Jood. De Joden, die wij tot die tijd op Aruba ontmoetten, waren geïsoleerde Sefardische Joden van Curaçao. Posner, aanvankelijk natuurlijk eveneens een geïsoleerde figuur, werd door vele andere Joden gevolgd, een groep die zo toenam, dat zij een wezenlijk bestanddeel van de Arubaanse bevolking ging uitmaken.

Posner kwam toen er nog geen sprake was van welvaart. Maar de onbeminde ex-politieagent bleek een uitnemend zakenman te zijn en toen in 1928 gezaghebber Isaac Wagemaker hier arriveerde en werd ondergebracht in de toenmalige pasanggrahan, waar men zelf zijn potje moest koken, was het Louis Posner die de gezaghebbersfamilie bijstond. De Wagemakers hadden geen spiritustoestel bij zich en twee weken lang kookte mevrouw Posner de maaltijden voor de gezaghebber.

De werkgelegenheid op Aruba werd met de komst van de Lago groter. Van de Britse Caribische eilanden kwamen na 1930 mensen daarheen, maar ook Joden uit Oosteuropese landen waarvan men op Aruba nimmer had gehoord: uit Polen en Roemenië en uit Tsjechoslowakije. De Tsjechische Joden waren bijna zonder uitzondering handwerkslieden bij het oliebedrijf; de anderen bezetten de kleinhandel en deden dit zo snel, dat na verloop van betrekkelijk korte tijd nagenoeg de gehele kleinhandel in hun handen was. Hierbij dient men natuurlijk te beseffen, dat deze in de jaren omstreeks 1930 nog maar weinig omvangrijk was. Stond er in dit jaar nog maar één Jood, n.l. Louis Posner, in de statistieken van Aruba vermeld, kort daarna waren hier meer Joden, onder wie de heer en mevrouw Gil en Hanna Pick, van wie de op Aruba geboren zoon Levi het eerste Joodse kind was dat, in 1931, op Aruba werd besneden. Dr. Robles verrichtte de plechtigheid en er werd een oorkonde van opgemaakt, die men aan gezaghebber Wagemaker heeft aangeboden. Deze Levi Pick woont thans in de Verenigde Staten.

Ook huwelijken vonden plaats. Nadat bruigom en bruid bij de burgerlijke stand waren geweest, verrichtte een Israëliet die op de hoogte was van de ritus, de godsdienstige ceremoniën. In 1948 telde Aruba 193 Joden.

EEN ASJKENAZISCHE GEMEENTE

De Joden, die zich op Aruba vestigden, waren Asjkenazische Joden, te onderscheiden van de Sefardische Joden. Voor de niet-Joodse lezer willen wij het onderscheid toelichten. De Sefardische Joden worden zo genoemd naar de plaats Sefarad, voorkomend in het bijbelboek Abdias of Obadja, vs. 20. Oudtijds zag men in Sefarad het land Spanje, volgens de moderne opvatting is het een streek in Medië, waarheen misschien een deel van Jeruzalems bevolking was overgebracht. De uit Spanje en Portugal komende Joden worden daarom Sefardische Joden genoemd, in tegenstelling tot de Joden uit Duits-sprekende landen, Polen en de Balkan, die Asjkenazisch heten naar een achterkleinzoon van Noë, die in de Joodse overlevering de stamvader der Germanen is (Gen. 10 : 3). Er bestaat een onderscheid in ritus, uitspraak en andere punten tussen deze twee groepen Joden, waarbij over het algemeen de Asjkenazische Joden opvallen door vroomheid en wetsgetrouwheid, zonder dat wij hiermede willen zeggen dat de Sefardim dit niet zouden zijn. Op Curaçao heeft men van oudsher een Sefardische gemeente. Omstreeks dezelfde tijd dat Asjkenazische Joden naar Aruba kwamen, vestigden er zich ook op Curaçao, zodat zich daar een in 1958 officieel erkende Curaçaose Asjkenazische Gemeente vormde, die ongeveer 120 leden telt en in 1959 een eigen synagoge op Scharloo opende.

RUIM 200 JODEN OP ARUBA

Op Aruba, waar volgens de in 1960 gehouden volkstelling 202 Joden zijn — Asjkenazisch dus — is men al in 1942 begonnen in de Aruba Country Club synagogediensten te houden. Tussen 1950 en 1960 bloeide het Joods-godsdienstige leven er op en de Joodse gemeente besloot tot de bouw van een eigen synagoge. Deze verrees in november 1962 aan de Adriaan Laclé Boulevard.

Volledigheidshalve vermelden wij hier nog, dat de 202 Joden op Aruba als volgt kunnen worden gesplitst: geboren op de Nederlandse Antillen 62; in Nederland 48; in Suriname 14; in de West in het algemeen 8; in de Verenigde Staten 33, en tenslotte nog 37 in andere niet nader aangeduide landen.